

KOSTA RIKOS BIOLOGINĖ ĮVAIROVĖ:

MITAI AR TIKROVĖ (1)

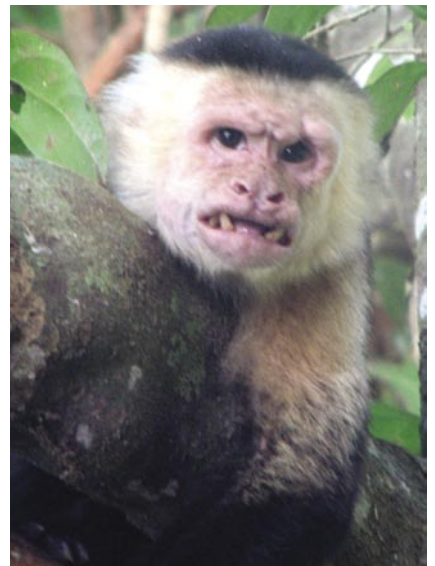
Jonas Rimantas STONIS

(Tęsinys, pradžia 4-ame 2008 m. numeryje)

Kaip sekėsi ieškoti Kosta Rikos beždžionių

Iš viso Centrinėje ir Pietų Amerikoje (t. y. Neotropiniame regione) aptinkama daugiau kaip 70 primatų rūšių. Kosta Rikos biologinė įvairovė stulbinanti, tačiau primatų gyvena tik 4 rūšys. Labai užsinerėjau jas visas trūks plyš pamatyti. **Paprastieji kapuciniai** (*Cebus capucinus*) yra vidutinio dydžio primatai, maždaug iki 4 kg svorio, jų kaklas, galva ir pečiai

yra balti arba gelsvi, o nugara ir uodega – tamsiai ruda arba juoda. Paprastieji kapuciniai yra vieni dažniausiai aptinkamų Kosta Rikos primatų, tad ilgai jų ieškoti netenka. Pirmas susitikimas su kapuciniais prie Ramiojo vandenyno krantų, Manuel Antonijo (*Manuel Antonio*) nacionaliniame parke. Pirmiausiai išgirstu triukšmą, pakeliu galvą – ogi kapuciniai jau stebi mane. Šios beždžionės yra neįprastai smalsios ir labai sumanios. Išlavėjusi jų snukučio išraiška yra svarbi tarpusavio bendravimo priemonė (patikėkit, kartais jie nutaiso tokius veidelius, kad iš karto supranti – nieko gero nelauk...). Taigi kapuciniai ne-

Kad paprastas kapucinas yra nepatenkintas, iš karto suprasime iš mimikos (o ji nepaprastai išlavėjusi)

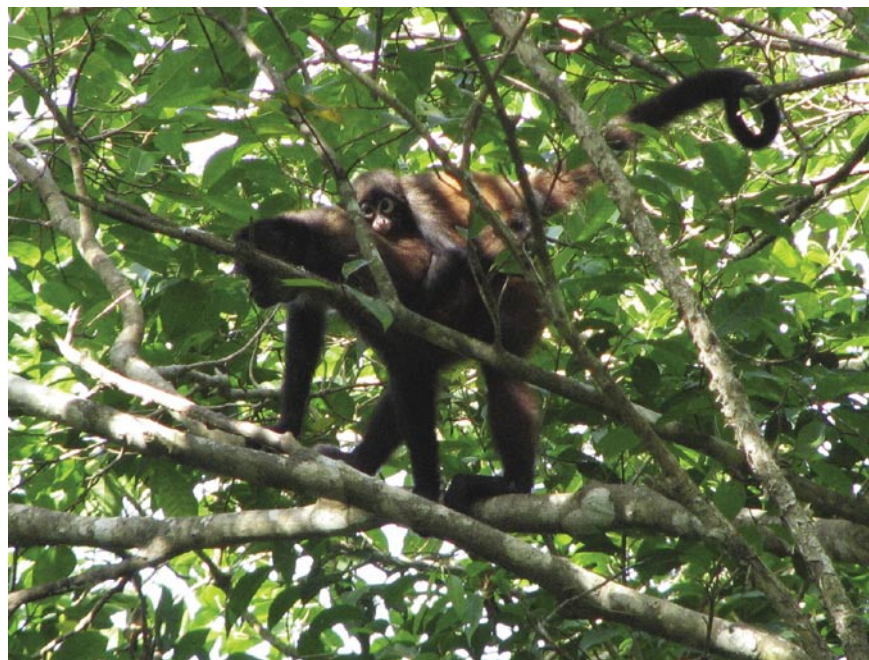
trunka pasinaudoti savo gebėjimais – kai tik aš nukreipiu į juos fotoaparata, jie nutaiso tokią fizionomiją, kad man iš karto viskas pasidaro aišku... (jie nepatenkinti). Anksčiau ne Kosta Rikoje, o Pietų Amerikoje esu daug reikalų turėjęs su kita šių primatų rūšimi – baltaveidžiu kapucinu. Tada man ir vos paso iš kišenės neištraukė, ir dar keršijo, visai iš manęs tyčiojosi (apie tai esu rašęs straipsnių cikle „Amazonės paslaptys“). Džiunglėse pilna visokių parazitų, ypač daug jų bjaurių po oda gyvenančių erkių. Sakoma, kad kapuciniai moka apsisaugoti – kartais trina į kailį kai kuriuos kvapius ar nuodingus džiunglių augalus, kad šitaip atsikratytų parazitų (pavyzdžiui, erkių). Nepaisant visko, tai nuostabios beždžionės. Tačiau... kadangi jos jau tokios dažnos Kosta Rikoje (dar jų daug mačiau kitose vietose), užsigeidžiu pamatyti ką nors retesnio, egzotiškesnio – pavyzdžiui, kolumbinį staugūną.

Paprastieji kapucinai – pačios dažniausios Kosta Rikos beždžionės (bet kartu ir pačios sumaniausios – jų neįprastai didelės galvos smegenys)

Oi, nejuokaukite su kolumbiniais staugūnais – pridarys jums nemalonumų! Šie primatai yra slapukai, žmonių nemėgsta, o pastebėję žmogų, stovintį apačioje, gali ir apšlapinti. Taigi kaip tik dabar ir stoviu užvertęs kiek galvą ir žiūriu į viršų. Ten aukštai ant susiraizgiusių šakų (kaip kokiame hamake) ilsisi plačiai išsidrėbęs staugūno patinas. **Kolumbinis staugūnas (*Alouatta palliata*)** yra beveik visai juodas, išskyrus truputį rudų karčių šonuose. Jeigu staugūno negali pamatyti, būtina išgirsi. Patinai paprastai staugia (siaubingai riaumoja), tekant saulei ir vakare, nors man teko girdėti ir kitu laiku. Garsas neįtikėtinas – vien dėl to verta važiuoti į Amerikos džungles. Staugūnai yra gamtininkų pripažinti kaip garsiausiai kriokiantys sausumos gyvūnai. Patinų gerklėje yra didelis kaulinis rezonatorius. Patelės taip pat skleidžia garsus, tačiau šie primena ne riaumojimą, o daugiau kiaulių kriuksėjimą. Daugiausiai staugūnai maitinasi lapais, nors mėgsta ir augalų žiedus bei vaisius. Gyvena grupėmis po 10–20 individų. Jie lėti, negreitai juda, tačiau kartais šie primatai susimuša tarpusavyje: nors ir retai, bet sužalojimai gali būti rimti (mušasi ir patinai, ir patelės). Didžiąją laiko dalį (net apie 80 proc. paros) praleidžia besiilsėdami (štai ką reikiama maitintis vien lapais, t. y. laikytis vegetariškos dietos!). Didysis vokiečių

keliautojas ir gamtininkas A. Humboltas yra pasakęs, kad staugūnų tiek žvilgsnis, išvaizda, tiek jų balsas byloja apie gilią melancholiją. Šie „liūdni“ padarai gyvena nuo 15 iki 20 metų. Čia, Kosta Rikoje, aptinkama tik viena staugūnų rūšis, nors

Kolumbinio staugūno patelė su jaunikliu. Pasak kai kurių tyrinėtojų, staugūnai palieka vienu liūdniausių pasaulio padarų įspūdį

iš viso staugūnų yra 9 rūšys – visos jos paplitusios tik Neotropiniame regione. Tiesa, tai vienintelė beždžionė, kurios vietiniai indėnai kažkodėl nesugebėjo prijaukinti. Skirtingai negu daugelis beždžionių, staugūnai labai blogai jaučiasi pagauti ir laikomi nelaisvėje (pavyzdžiui, zoologijos sode). Kosta Rikoje ir Nikaragvoje staugūnai yra vadinami kongais, o Belize – babūnais. Mačiau jų ir Belize, ir daug kur čia, Kosta Rikoje. Manęs jie nepšlapino... Tačiau dabar norisi pamatyti kitą, šiek tiek į staugūnus panašią, tik retesnę Kosta Rikos beždžionę – koatą.

Vorbedžionėms artimai giminiškos **Žofrua koatos (*Ateles geoffroyi*)** yra pačios elegantiškiausios Kosta Rikos primatų atstovės. Jų uodega ypač išlavėjusi ir stipri, už jos pasikabinusi beždžionė gali kabėti žemyn galva. Žofrua koatų kailio spalva kiek varijuoja nuo vos rusvos iki beveik juodos (gėda, bet tiesa, kad aš dėl tų spalvų variacijų kartais džunglėse gerai neįžiūrėdamas snukučio susipainioju ir nebesuprantu – ar tai Žofrua koata, ar staugūnas). Paprastai koatos maitinasi du kartus, ryte ir vakare. Jos gyvena nedidelėmis grupėmis. Paplitusios daugelyje Centrinės Amerikos šalių, nuo Meksikos ir Belizo iki Panamos. Tikrai – labai gražios, labai elegantiškos!

Jaučiuosi laimingas – mačiau tris iš keturių Kosta Rikos primatų rūšių. Vis dėlto pripažinkime, jos nėra retos, randamos įvairiuose Kosta Rikos rezervatuose ir nacionaliniuose parkuose. O štai voverinė beždžionė – labai reta, šiuo metu beap-

Pati elegantiškiausia, grakščiausia Kosta Rikos beždžionė – Žofrua koata

Raudonnugariai saimiriai – nykstanti, labai reta, tik keliose vietose beaptinkama primatų rūšis

tinkama tik keliuose atogrąžų miškuose palei Ramiojo vandenyno pakrantę. Tad nusamdę mašiną ir vietinį vairuotoją, gerą džiunglių kelių bei gamtos žinovą, išsiruosiame šios beždžionės ieškoti. Prisi pažinsiu, savo sėkme nelabai tikime. Kelias – ne kelias, o šunkelis, važiuoti toli, dažnai reikia kirsti upelius, kuriuose veisiasi krokodilai (kaimanai). Tiltų nėra, tad kai prasidės lietingasis sezonas, šie keliai taps visai neišvažiuojami. Nusitrenkiame netoli Karatės (*Carate*), į atokius Korkovado (*Corcovado*) drėgnųjų atogrąžų miškus. Ten visiškai netikėtai pamatome visą kaimenę voverinių beždžionių. Koks neapsakomas jausmas! Bet gaila, kad šios beždžionės sunkiai leidžiasi fotografuojamos – judrios, baikštos, greitai šmirinėja aukštai medžių lapijoje. Voverinės beždžionės yra ne tikslus, o apibendrintas primatų pavadinimas. Tiksliau būtų pasakyti, kad tai voverinėms beždžionėms priklausantys **raudonnugariai saimiriai** (*Saimiri oerstedii*). Tai maži primatai (tik 700–800 g svorio), kuriems būdinga oranžinė nugara, tokios pat spalvos letenėlės, juodas viršugalvis ir labai gražus baltas snukelis. Šios beždžionės laikosi grupėmis po 10–20 individų. Kai-

Raudonnugarių saimirių patinai, norėdami dominuoti, griebiasi kraštutinių priemonių (apie tai – tekste)

menė keliauja medžių viršūnėmis ieškodama vaisių, vabzdžių. Gyvūnai taip pat nevensia užkrimsti sraigų ir varlyčių, o jei jų nėra – tenkinasi ir skanesniais lapais. Šios beždžionės šlapinasi ant kojų letenėlių, kad vėliau karstantis medžiais šlapimo kvapas liktų ant substrato. Patinai, norėdami išsikovoti dominuojančią padėtį, imasi drastiškų veiksmų: uždeda leteną ant konkurento ir pakėlę koją demonstruoja darbui parengtus lytinius organus, jais trina į kitus patinus arba tiesiog apšlapina konkurentą ir taip įtvirtina savo karaliavimą. Patelės veda po vieną jauniklį. Įdomu tai, kad grupėje tai vyksta sinchroniškai – visos patelės „susiderina“ vaikuotis per vieną savaitę. Gaila, kad ši rūšis yra prie išnykimo ribos. Be Kosta Rikos, raudonnugariai saimiriai aptinkami tik kaimyninėje šalyje – Panamoje ir niekur daugiau pasaulyje.

Iš viso voverinių beždžionių yra 4 rūšys bei 9 porūšiai, ir visos šios beždžionės gyvena tik Neotropiniame regione. Visos rūšys nuostabios – teko jų matyti Ekvadore, vis dėlto Kosta Rikos raudonnugariai saimiriai palieka didžiausią išpūdį. Nejaugi leisime, kad ši reta primatų rūšis išnyktų?

Tęsinį skaitykite kitame žurnalo numeryje

Autoriaus nuotraukos